

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

III. Qualis lux, & quo spatio primi diei sit producta, an post tenebras: &
quis finis & vsus eius lucis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

illa regionem occupant atque implent. Quare singulorum enarrationem querere noli; sed ea qua silentio præterita sunt, per iam declarata intelligere velis.

17 Idem sentit Tertullianus libro sexto contra Hermogenem capite vigesimo sexto, relatus dubio præcedenti, assertione prima, vbi docet, ea quæ Deus opera post primum diem perficit, ad quandam solum dispositionem cœli ac terræ pertinere.

Denique ex Scholasticis, Henricus quodlib. 6. quæstione ultima ait: *Ne errandi occasionem accipere posset humana temeritas, si scriptura narraret primo factum cœlum, deinde elementa, pronuntiat ea simul creata, cum ait: In principio creauit DEVS cœlum & terram; nomine terra naturam omnium quatuor elementorum designans. Ratio conuenientiae est. Quia conuenientissimum erat, ut ante ornatum & perfectionem, reliquis deinceps diebus cœlo terræque adiiciendam, omnia prius elementa & corpora simplicia, quæ sūa natura ex se in initio non fiunt, sed ex quibus alia, à Deo per creationem ex nihilo producerentur.* Quam rationem etiam adserit Dionysius Carthusianus citat. 2. dist. 13. quæstione prima, vbi docet, opus distinctionis non superaddere operi creationis aliquod esse substantiale, nec formas substantiales: *Quia, inquit, per opus creationis principia mundi sensibilis distincta sunt, quantum ad esse primum, quod est per formas substantiales.*

18 Ex quibus etiam refellitur ea quorundam opinatio, qui terræ nomine significari putarunt ipsam materiam primam plane informem; quæ tempore cæterarum rerum corporearum productionem antecelerit: quam refellit etiam Sanctus Thomas citata quæstione sexagesima sexta, articulo primo, vbi Patres id ipsum indicantes benè explicat, de informitate, hoc est, carentiā illius decoris, qui mundo & elementis postea primum accessit.

19 Denique ex dictis colligitur, corpora à Deo ex nihilo creata, non solum esse cœlum Empyreum, terram, & aquam, vt existimauit Molina tract. de operibus sex dierum cit. disp. 2. sed etiam ignem & aërem, adeoque omnia elementa mundi: item quatuor coœnia prima non tantum esse Angelos, cœlum Empyreum, materiam informem, & tempus (de quibus peculiarem tractatum scripsit Albertus Magnus); sed etiam totam substantiam cœlestem, omniaque elementa, quæ tamen sub nomine materiæ informis rectè intelligi possunt, iuxta S. Thomam quæst. 66. art. 1.

D V B I V M III.

Qualis lux; & quo spatio primi diei sit producta; an post tenebras; & quo finis, & usus eius lucis.

S. Thomas 1. p. q. 87. aa. 4.

1 Lvcem fuisse primo die creatam, adeoque esse opus primæ diei extra omnem dubitationem est; siquidem expressè Moses Gen. 1. v. 3. ait. *Dixitque*

Dens: Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem, quæ esset bona: & diuisit lucem à tenebris; appellavitque lucem diem, & tenebras noctem. Factumque est vesper & mane dies unus; hoc est primus. Hanc autem lucem fuisse creatam non in principio primi dici, sed sex circiter horis tenebrarum, post initium primi diei, elapsis, constat ex dictis dub. 1.

*Quibus positis, de eadem luce quæritur primò, an fuerit corporea, an incorporea. De qua re sunt duæ sententiae. Prima est Augustini, qui lib. 11. de ciuit. cap. 9. & 33. docet, hanc lucem spirituale esse, quemadmodum etiam refert S. Thomas citat. q. 67. art. 4. vbi ait: *Augustinus videtur dicere, quod non fuerit conueniens, Moysen pretermisso spiritualis creatura productionem. Et ideo dicit, quod cum dicatur, In principio creauit Deus cœlum & terrā, per cœlum intelligitur spiritualis natura adhuc informis: per terram autem intelligitur materia informis corporalium natura. Et quia natura spiritualis dignior est, quam corporalis, fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturæ significatur in productione lucis, ut intelligatur de luce spirituali. Formatio autem naturæ spiritualis est per hoc, quod illuminatur, ut adhuc est verbo Dei. Eandem sententiam fecuti sunt Eucherius in cap. 1. Genes. & Rupertus lib. 1. de Trinit. cap. 10.**

*Secunda sententia communis SS. Patrum est, eam lucem fuisse corpoream. Ita refert ibidem Sanctus Thomas: *Alijs, inquit, videtur, quod sit praetermissa à Moysi productionis spiritualis creatura. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basilius enim homil. 1. Hexaem. dicit, quod Moys principium sue narrationis fecit à principio, quod ad tempus peripet sensibilium rerum: sed spiritualis natura, id est, Angelica, praetermittitur, quia fuit ante creatuam. Sed haec ratio non probatur ex dictis disput. 5. quæst. 1. dub. 1. Chrysostomus autem homil. 2. in Genes. assignat aliam rationem: quia Moyses loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quem etiam ab idolatria revocare volebat. Assumpsisse autem idolatriæ occasionem, si proposita ei fuissent aliqua substantia, supra omnes corporales creaturas. Eas enim reputassent eos; cum etiam prius essent ad hoc, quod solem, & lunam, & stellas colerent, tanquam deos: quod eis inhibetur Deuter. 4. Atque hac vtiique sententia, lucem illam fuisse corpoream & sensibile, multò superior est, quam etiam dub. 1. supposimus; eademque est communis Scholastico-rum ac Interpretum sententia: quam tradunt Magister, & alijs in 2. dist. 13. praesertim cum opposita Augustini sententia parum probabilitatitur fundamento, nimur totum opus creationis & formationis mundi fuisse simul ac in eodem instanti peractum; & dies sex à Moysi commemoratos solum significare cognitionem Angelicam, ad alia & alia obiecta terminatam, quod refutauimus quæst. 1. dubio quarto.**

Quæritur secundò, quanta fuerit illa lux primò creata. Et quod ad quantitatatem extensuam attinet, iam suprà dub. 1. retulimus Iunilij seu Bedæ sententiam, qui dixerat, eam lucem fuisse qualiter ac generaliter per totum corpus cœlestis diffusam. Sed quam ibidem refutauimus; quia hac ratione non potuissent distinguere noctes & dies, mane & vesper; quod tamen huic luci tribuitur Genes. 1. versus 4. Nisi quis dicat, retrahitione seu extinctione lu-

minis

minis noctem; iterata vero emissio radiorum seu luminis diem fuisse productam, non sine continuo miraculo: quod proinde infra quæstiuncula 5. re-
siceretur. Fuit ergo lux illa non æqualiter per totum cœleste corpus diffusa; sed particulari aliquo spatio cœlestis corporis definita; cuius successiva promotione, dies & nox distinguuntur, ipsorumq; naturalium dierum spatia distinguuntur; donec creato sole, perfectior distinguendi ratio succederet, ut inferius loc. cit. dicetur. Quod vero ad quantitatem intensuam attinet, probabiliter credo, eam lucem, initio non fuisse tam intensam ac perspicuum, quam in sole postea die quarto eniuit: quod expresse docuit Pererius mox citandus, & consentaneum est S. Thomæ. Ratio conuenientiae patebit ex quæstiunc. sequente.

Quaritur tertio, qualis secundum propriam rationem & substantiam ea lux fuerit. In qua re maior est sententiarum varietas: quam ita breviter simul referat recenset idem S. Thomas cit. q. 67. a. 4. ad 2. [Quidam, inquit, dicunt, lucem illam fuisse quandam nubem lucidam, quæ postmodum facta sole, in materiam præiacentem redit. Sed istud non est conueniens. Quia scriptura in principio Genesis commemorat institutionem naturæ, quæ postmodum perseverat. Vnde non debet dici, quod tunc aliquid factum fuerit, quod postmodum esse desiderit. Et ideo alii dicunt, quod illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, ut ab eo discerni non possit. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret: nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alii dicunt, quod ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc est dici non potest, si ponatur corp⁹ solis non esse de natura quatuor elementorum, sed esse incorruptibile per naturam. Quia secundū hoc materia eius non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendū, quod ut Dionysius c. 4. de diuin. nom. quod illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis, quantum ad hoc, quod iam erat substantia solis, & habebat virtutem illuminatiuam in communione; sed postmodum data est ei specialis & determinata virtus, ad particulas efficitur. Et secundū hoc in productione huius lucis, distincta est lux à tenebris, quantum ad tria. Primo quidē quātū ad causā, secundū quod in substantia solis erat causa luminis; in opacitate autē terræ, causa tenebrarū. Secundo quātū ad locū, quia in uno hemisphærio erat lumen, in alio tenebrae. Tertio quantum ad tempus; quia in eodem hemisphærio, secundum unam partem temporis erat lumen, secundum aliam tenebrae. Et hoc est, quod dicitur, Lumen vocavit diem, & tenebras noctem.] Ita S. Thomas, qui eandem repetit sententia q. 70. a. 1. & sequuntur Dionysius Carthusianus in c. 1. Gen. a. 9. Pererius lib. 1. in Genes. vers. 3. & Gregorius de Valentia hic disp. 5. q. 3. pun. 1.

Sed nec ista sententia caret difficultate. Primo. Quia vix explicari potest, quanam ratione hæc lux initio informis, postea primum quarto die fuerit formata magis, & perfecta; nec id satis explicat S. Thomas. Pererius autem & Gregorius de Valentia eam perfectionem in hoc potissimum constituant, quod tunc primum (quarto die) proprio motu, per quem quatuor anni tempora distinguuntur, moueri cœperit, ab occasu in ortum; cum ante dies inter se plane, æquales confecerit. Sed cum hoc nihil plane ad-

dat intrinsecæ perfectionis ipsi luci, non est ratio, cur ea lux prius dicta sit informis. Vnde Pererius: Addi, inquit, posset, quarto die accessisse soli, eam quam postea habuit magnitudinem, figuram & pulchritudinem, non enim primo die globus usquequam accensus est, sed aliquatenus tantum. &c. Sed hoc iuxta S. Thomam quæst. 67. articulo tertio, vbi lucem statuit ex forma substantiali solis emanare, absque substantiali mutatione solis fieri non poterat; quam tamen S. Thomas in sole respuit, vt vidimus. Deinde. Si sol, seu solis corpus quoad substantiam iam primo die creatum erat, Ergo vel luminare maius, de quo mentio est Genes. 1. vers. 16. non est ipse sol, seu corpus solis; vel certe id non fuit quarto primum die productum; quorum utrumque est absurdum & contra literam Mosis, ac communem omnium interpretationem; quicquid Catharinus male posterior admittat.

Ob quam potissimum causam, omisis variis aliorum sententias, quas refert Pererius loc. cit. ea mihi magis probatur sententia, lucem illam primigeniā, non fuisse certam aliquam substantiam lucidam, sed solum accidentis lucis, sive luminis, nulli subiecto certo constanter inherēs, sed à solo Deo in cœlesti corpore adhuc liquido, vt dicetur, seu in cœlestibusquis, secundum lineam verticalē ita successione productam, vt sensim in alia & alia eiusdem corporis parte perinde produceretur, ac si unum & idem corpus lucidum motu suo, ab occasu in ortum, naturalem diem continuam lucis ac tenebrarum successionem efficeret. Hanc existimo fuisse sententiam Basilii homil. 6. in Genes. Si verba eius bene expendantur, vt recte intellexit Molina, & fere Pererius in infra, et si plerique ibi cum explicent, quasi senserit, illam lucem perpetuo miraculo, absq; omni subiecto constituisse. Eandem sententiam indicant Gregorius Nazianzenus orat. in nouam Dominicam, Theodoret⁹ q. 14. & 16. Athanasius q. 74. Anastasius Antiochenus⁹ in Hexaem. lib. 4. Procopius hic, & Damascenus l. 2. fid. c. 7. item Didymus & Apollinaris in Catenæ; qui dum dicunt, hanc lucem quarto die inditam luminibus cœli, non de luce eadem plane singulari ac individua, sed de eadem, per continuam quādām successionem, (sicut eadem fluminis aqua dicitur) accipiendi videntur: nisi forte lucem aliquā aut sine subiecto existere, aut ab uno in aliud naturaliter migrare existimauerint, in qua re non sunt sequendi. Nec vero absurdum est, vt accidens aliquod & mera qualitas, primo die à Deo producta, mox postea, secundum individuam rationem, desiderit & evanuerit: præserit si dicatur, lucem ibidem (vti & alias s^ep^e) promovere accipi, ut inferius dicetur.

Eandem sententia ex instituto probat & defendit Molina de oper. sex dier. disp. 7. & probabilem existimat Delrius in cap. 1. Genes. hum. 22. vbi etiam notat, posse in eundem forte sensum non incommode intelligi Dionysium cit. cap. 4. a. S. Thoma in aliam sententiam citatum; cum Maximus in scholis, ex mente Dionysii dicat, non ipsum solē, seu corpus solis, primo die creatum, sed ὅτι τὸ περιστέριον Φῶς τῆς πτώσης μετεχωνάθη εἰς ἡλιον, hoc est, quod lumen primo creatum in solē fuerit transformatum. Ut sim ambiguus, inquit Delrius, utrum S. Dionysius id senserit, quod sensisse Scholasticī latini eu-

opinatur; an vero tantum, hoc lumen id ipsum esse (modo superiorius explicato) quo postea sol illuxit, quemadmodum S. Nazianzenus, & ceteri illi Patres censuerunt, à voce etiam *luminaris* argumentum ducentes, quod *ωσης* vocant.

9 Et probatur hæc sententia primo; quia consonat magis scripturæ sacrae. Neque enim, ut bene argumentatur Molina loc. cit. dixit Deus, *Fiat luminare*; sed, *Fiat lux*, & *facta est lux*. Quando vero quarta die fecit luminaria, dixit, *Fiant luminaria in firmamento cœli*, & *dividant diem ac noctem*. Et infra v. 16. *Fecit Deus duas luminaria magna, &c. & stellas, & posuit eas in firmamento cœli*, ut luceren super terram, & praefestent die ac nocti, & dividenter lucem ac tenebras. Vbi Deus, cum quarta die facta iam essent luminaria, à quibus immediate lux procedebat, ipsi met lumina ribus tribuit, dividere diem ac noctem, & lucem ac tenebras: prima autem die sibi ipsi attribuit, dividere lucem ac tenebras; et quod immediate ab ipso lumen prodiret. Accedit, quod in versione LXX. eo loco Genes. v. 3. vbi de luce prima dici agitur, legitur *τὸ φῶς*, quod proprie necluminare, nec lucem, primigeniam subiecti lucidi, quasi fontem luminis, sed *lumen* significat; sicut etiam promiscue in scriptura lumen & lucem pro eodem usurpari, notauit Delrius loc. cit. Præterea hæc sententia nullas, ut aliae, aut certe minores patitur difficultates; ut ex dictis colligitur. Denique si in re arcana conieatur *lumen facere* licet, forte prævia hæc in archetypo seu **magni** mundo imperfecte cuiusdam lucis formatione, significare voluit Deus, in antiquo mundo, imperfectum & mutabilem ac defectibilem statum gratia; quacum primus homo, veluti parvus mundus, postea fuit creatus; atque ipsi etiam Angeli initio erant producti: donec postea statu beatitudinis adepti, plena & constantiluce, utrique quasi iam ipsius solis æmuli collustrarentur.

10 Queritur quarto; quare lux, ante reliqua opera dierum sequentium fuerit producta; ita ut quasi primum esset opus formationis seu distinctionis mundi. Ad hoc bene respondet S. Thomas cit. q. 67. a. 4. *Necessarium fuit, ut informitas tenebrarum primo remoueretur, per lucis productionem, propter duos. Primo quia lux est qualitas primi corporis. Vnde secundum eam primo fuit mundus formandus. Secundo propter communiam lucis. Communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus. Sicut autem in cognitione proceditur à communioribus, ita etiam in operatione. Nam prius generatur visum, quam animal, & animal quam homo, ut dicitur in lib. 2. de generat. animal. cap. 3. Sic ergo oportuit ordinem distin. sapientia manifestari, ut prima inter opera distinctionis producetur lux, tanquam prima corporis (coelestis) forma, & tanquam communior. Basilius tamen homil. 3. Hexaem. posuit tertiam rationem; quia per lucem omnia alia manifestantur. Potest & quarta ratio addi, quia dies non potest esse sine luce. Vnde operatur in prima die fieri lucem. Ita S. Thomas. Addo deinde, lucem fuisse figuram quandam, ut dictum est, gratia hominibus vel Angelis communicata; quæ in illis est quasi fundamentum omnis reliqui ornatus supernaturalis, ex variis virtutum honorumque actuum operibus ac fructibus existentis. Quæ etiam causa fuit, cur initio fuerit lux imperfectior, ut di- cendum.*

11 Quæritur quinto, quomodo tunc lux illa efficerit diem ac noctem. Respondeo ex dictis, nō fecisse hoc, quasi ipsa in se pro Dei arbitratu, nunc quidem suū splendorem effuderit, alias vero contraxerit, ut significat Basilius homil. 2. in Hexaem. & Dassascenus lib. 2. cap. 7. quod merito refutant Augustinus lib. 1. super Gen. cap. 1. 1. & 1. 6. & S. Thomas hic q. 67. a. 4. ad 3. Nec quod ipsa in se, ac secundum rationem individuali, vere fuerit ab Oriente in Occidente, mota, donec continuo motu spatio viginti quatuor horarum, suum cursum absolveret, & ad idem punctum rediret, ut S. Thomas loc. cit. Gregorius de Valentia, Perierius, & alii, idque iuxta suam sententiam necessario ac conuenienter docent: sed quod efficiere à Deo, & continua quadam successione, in celesti corpore adhuc liquido, ita fuerit propagata, semper interim simul partem priorem deserendo, perinde ac si eiusdem magnitudinis lucidum corpus vero motu locali totum celi ambitum, ut ante dictū, pergaſet. Id quod ex dictis, & expositione nostræ sententia, circa questionem secundam, sequitur, & facile cuius perspicuum est. Plura de hac luce videri possunt apud citatos. Nec enim in eo nobis immorandum est, ut explicemus & defendamus, lucē non esse corpus; nec formam substantialē corporis; sed accidens; quod à S. Thomas hic cit. q. 67. a. 2. & 3. contra nonnullos docetur, cum id ex Philosophia sit compertum. An vero tanquam proprietas quadam, ex ipsa forma substantiali solis, seu corporis lucidi oriatur, ut significat S. Thomas cit. a. 3. in corp. inferius dicetur q. 2. dub. 3. & quæst. 4. dub. 2.

D V B I V M . I V .

Ex qua materia corpus cœlestis constet.

S. Thom. 1. p. q. 66. a. 2.

Nō mine cœli in principio ac initio primi diei creati non intelligi tantum cœlum Empyreum, sed totum corpus celeste, quoad suam substantialiam, dictum est dub. 2. Quo posito, merito deinceps & conuenienter ordine, persistendo in expositione eiusdem operis primi diei, de cœlorum natura & communib[us] proprietatibus (soliditate excepta, quæ proprie ad firmamentum, & opus secundum diei pertinet) dubiis aliquot subsequentibus disseremus. Et quod ad materiam cœli ac presentem dubitationem spectat;

Suppono primo, cœlum esse corporeum. Quæ communis & certa est SS. Patrum, ac Philosophorum sententia; nec de cœlo sydereo dubitatio esse potest, cum sensu obviatur. Empyreum vero licet Justinus in admonitorio, intelligibile; Anselmus lib. 1. de imagine mundi, 2. 8. spirituale dixerint; ad hæc Origenes in Genes. hom. 1. cœlo Empyreum corporeum opponat, & denique Steuchus in cap. 1. Genes. vltius remare progressus, etiam lucem quandam incretam, & perenniter à Deo emanantem dixerit: tamen aliis SS. Patres, hodieq; Theologi omnes, merito cœlum etiam Empyreum, ut potest non tantum Angelorum, sed etiam hominum beatorum sedem ac domicilium, corporeum esse docent. Ut taceam, quod Gennadius lib. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 12. abso-lute pronunciat, nihil incorporeum & innisibile natura credendum, nisi solum Deum.

Suppo-